

UN AUTODIDACTE

JORDI ARBONÈS

Va néixer al carrer de Cortinas de Barcelona l'any 1929, i per tant tenia set anys quan va esclatar la guerra. A part d'un any idíl·lic com a refugiat al poble dels seus pares, prop de Fraga, a la Franja, el que més en recorda són els bombarders Nacionalistes que venien des de Mallorca cada mitja hora i la manca de menjar. Acabada la guerra es va posar a llegir pel seu compte: Agatha Christie, Edgar Wallace, Zane Grey, Karl May i Jules Verne, entre d'altres, i per fer-ho corria des de l'escola del Portal Nou cap a una biblioteca del Passeig de Sant Joan, per aprofitar els vint minuts diaris que li quedaven abans que aquesta es

tanqués. Va deixar el col·legi als catorze anys per anar a estirar el carretó en una distribuïdora de materials elèctrics, ("...ni tan sols no vaig poder fer el batxillerat"), però en el seu temps lliure va estudiar l'anglès i el català escrit. La seva primera traducció de l'anglès al català **-L'home que va néixer per morir penjat**, de Richard Hughes, es va fer als començaments dels anys cinquanta. D'aleshores ençà ha traduït un total de 66 obres de 43 autors diferents, alguns d'ells molt diferents, des de Jane Austen fins a Paul Bowles passant per D.H. Lawrence. També ha publicat diversos articles, pròlegs i monografies a

Catalunya i a Argentina (on es va traslladar el 1956), ha fet dues conferències recents sobre Manuel de Pedrolo, ha fet diverses traduccions al castellà, i és un dels fundadors de l'Obra Cultural Catalana a Buenos Aires, ciutat on ha participat activament en tota mena d'activitats lligades amb la cultura catalana. L'abril d'aquest any, l'Institut de les Lletres Catalanes li va atorgar el Premi Nacional de Literatura per la traducció de **Una història de dues ciutats**, de Charles Dickens, (Edhasa).

-A la postguerra, de tornada del servei militar, ja et vas posar a fer classes surreptícies de català, a

Barcelona. Com i quan es van formar les teves idees polítiques?

-Del problema nacional, potser de petit no me n'adonava. A l'escola on anava, als nanos els ensenyaven en castellà; al mestre, tot i que parlava català, li dèiem el *señor José*. Però quan baixaves al carrer a jugar, tot hom enraonava en català... Van caure a les meves mans algun "Patufet", alguna revista, i de mica en mica vaig llegir-los amb un esforç i em vaig dir "cony, com és això?, parles català i no el saps llegir". Llavors vaig entrar a treballar en una empresa que es deia "Isolectra", i hi havia tot de gent amb un esperit molt català, tant és així que totes les notes internes es feien en català, i quan deies un castellanisme havies de pagar cinc cèntims, i després cada mes o així fòiem un xeflis. Aleshores, també, amb els amics, vam començar a fer classes de català amb un professor que es deia Antoni Jaume, que en realitat parlava més de la literatura...

-Eren particulars, les classes?

Sí, però ell no cobrava. Després vaig descobrir la Penya Cultural Barcelonessa. Feien teatre, tenien biblioteca, tenien una comissió de cultura... Com que no es podien fer classes de català, en fèiem d'anglès, de francès i de l'alemany, però en català, és a dir, de l'anglès al català, en comptes de fer-ho al castellà. Un dia va caure la policia per allà, i es va acabar la cosa. Bé, tot això anava creant una consciència nacional, una consciència de dir "bé, nosaltres som això, aquesta cultura..." Després quan vaig arribar a Buenos Aires, vaig tenir la sort de conèixer gent del Grup Juventut Catalana d'aquell moment i del Casal, que era un grup que era ja independentista netament, i allà se'm va acabar d'aclarir el concepte: naturalment si som una nació hem de tenir un estat, això és una cosa que cau pel seu pes. Però no m'he sentit identificat amb cap partit, sóc progressista, en contra del feixisme, del

capitalisme salvatge...

-A Argentina, on vius, encara es pot parlar d'una comunitat catalana?

-Dos dissabtes al mes els de l'Obra Cultural Catalana fem alguna conferència, passem els vídeos que ens envia la Generalitat, de notícies de Catalunya, intercanviem els diaris i les revistes i tot això. Hi ha molts catalans escampats, però no crec que poguéssim parlar ara d'una col·lectivitat en actiu...

-Quants n'hi ha?

-Calculo que n'hi ha d'haver uns centenars de milers, però no hi ha estadístiques.

-La segona generació parla català?

En general, no. Molts matrimonis catalans no els han parlat, als fills, en català. Nosaltres sí, els meus fills el parlen, però el meu nét, no. Cal dir que als nivells universitaris, diguéssim, els professors són bastant espanyoleros, són gent que no ha volgut... Si als Estats Units hi ha universitats que ensenyen català, o a Anglaterra, o a Holanda, o a Alemanya, com en els països de l'Amèrica Llatina que són més directament vinculats amb nosaltres, com no hi ha estudis en català? No hi ha

Després de l'*Ada o l'Ardor*, no he traduït res més de Nabokov. Que no em vinguin amb el Nabokov!

-Com és que et vas interessar per l'anglès?

-Més o menys la cosa era així: en descobrir que, a Catalunya, m'havien estafat, al robar-me la meva cultura, la meua llengua, em va agafar tanta ràbia que aleshores vaig decidir de no llegir més en castellà; i a la vegada, és clar, volia conèixer les obres d'altres llengües no en traduccions castellanes sinó els originals. Vaig fer un curs d'anglès per conèixer l'idioma des de la part de la gramàtica i després vaig anar per les meves a base de llegir, amb un diccionari a la butxaca. -Després vaig comprar un diccionari d'argot, etcètera...

-La primera traducció que va sortir en català, quina era?

-La personalitat neuròtica del nostre temps, de la Karen Horney, que vaig fer per a Edicions 62, els Llibres a l'Abast.

-La primera literària, volia dir...

-Em sembla que el primer que va sortir va ser **Per qui toquen les campanes** (Ernest Hemingway). Després vaig traduir **El delator** de Liam O'Flaerty... I quan va arribar la tanda dels Miller, jo ja m'hi vaig engrescar, va ser una cosa de colló...

-Quina és la traducció, de totes les que has fet, que t'ha donat més satisfacció?

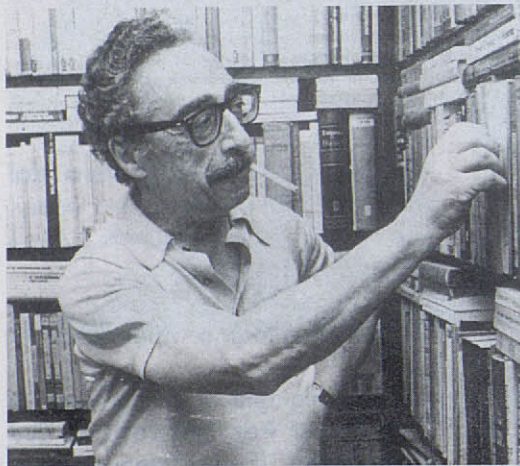
-Jo diria que **Sexus**. M'hauria agradat traduir tota la trilogia de la **Crucifixió en rosa**, no?, però ha quedat en el **Sexus**, ningú més s'ha preaocupat d'oferir-me els altres dos llibres ni res, però, vaja... M'ho vaig passar bé traduint-la, és un llibre que penso que és riquíssim, de vocabulari i de tot...

-I la més difícil?

—Ha estat l'**Ada o l'ardor** de Nabokov. Després de l'**Ada o l'ardor**, del Nabokov no traduïa res, mai més res. Que no em vinguin amb el Nabokov!

—Has tingut problemes amb les paraules obscenes d'alguns llibres que t'han volgut canviar...

—Això sobretot va ser quan Edhasa va voler reeditar els **Tròpics** (de Henry Miller). Això del "cony"... Jo posava "xona", per mi era una cosa divertida: tenia un company de la mili que quan veia una noia maca deia "xoonaa" per dir-li una floreta... Aquests d'Edhasa em van agafar i en lloc de "xona" hi van fotre

Pedrolo

"cony", i a més sistemàticament, quan el Miller no sempre diu "cunt"... El que passa és que aquests llibres, els **Tròpics**, són escrits a aquella època, i ens hem de traslladar en aquella època. I els catalans d'aquella època deien "xona", "mansa", "flàvia", tot aquell llenguatge català el vaig aprendre del poble... Que hi ha mots que avui no es diuen? Punyeta, doncs, no es diuen, potser tampoc en anglès no es diuen. Però això de voler fer ara que tot siguin "conys" i "ties" o "tios", bé, llavors acabarem fotent un merder, tornarem a caure en un català degradat, i no pot ser perquè la llengua literària de qualsevol país és una convenció, de l'autor, aquí està la història. Això és el que cal tenir en

Sobretot
s'ha d'evitar
el calc
lingüístic

compte a l'hora de traduir.

—Què no ha de fer un traductor?

—Penso que sobretot el que s'ha d'evitar és el calc lingüístic. A vegades, hi ha expressions que et semblen que volen dir una cosa i si tu les tradueixes literalment és una barrabassada, un disbarat. El que caldria fer és buscar l'equivalent català d'aquella frase. I respectar l'autor: si l'autor va buscar un estil cenyit, amb frases curtes, això s'ha de respectar. Una altra cosa important és que has de buscar un llenguatge que encara que no sigui el llenguatge que parli la gent del carrer, que ho sembli... Que a la persona que ho llegeixi, li faci la mateixa sensació que li faria si el llegís en anglès.

—Estàs traduint **Scarlett**, i has traduït **Allò que el vent s'endugué**, reeditat recentment. Els best-sellers representen un nou punt de partida per les traduccions en català?

De la mateixa
manera que tenim la
"Cua de Palla"
hem de
tenir
best-sellers

—De la mateixa manera que tenim "La Cua de Palla", hem de tenir best-sellers. Els catalans som diferents dels altres pobles? Només llegim Dickens i Thackeray? No. La gent llegeix policial, el Stephen King i no sé qui més, doncs molt bé, tinguem-ho també en català. És que és clar...

—Hi ha alguns llibres catalans que no s'han traduït a l'anglès que a tu t'agradaria molt que fossin disponibles en anglès?

—Penso que hi ha coses del Pedrolo que estarien molt bé, com els **Anònims**, o **Totes les bèsties de càrrega**.

—Per què no té cartell, ara, el Pedrolo?

—És un autor que ha escrit molt, és molt probable que la gent no se l'hagi llegit tot...

—Tu sí, oi?

—Gairebé tot. Com passa amb tots els escriptors prolífics, no tot el que ha escrit és bo. Però que hi ha unes obres del Pedrolo que són fonamentals per a la literatura catalana, d'això no en tinc cap dubte. Per exemple la idea darrere el **Temps Obert**, des d'un punt de vista literari és genuïna i original. **Als Anònims**, aquesta reducció a l'absurd és genial... Hi ha els **Apòcrifs**, on ell es planteja el problema de coneixement de la realitat i no hi ha hagut ningú que s'atrevisi ni a ensumar-ho... Tot això està per estudiar.

—Què significa el Premi Nacional per a tu?

—Home, això que li diguin Premi Nacional em sembla formidable. Ara, no hi ha prou coherència... Si n'han de dir el Premi Nacional de Traducció de Catalunya... Punyeta, per què hem d'aclarir que és de Catalunya? Perquè no tenim un estat. És a dir, continuem essent orfes en aquest sentit...

Pedro Meyer, Tentación

QUÈ VOL DIR NEOFANTÀSTIC?

La història de la literatura està delimitada per conceptes o abstraccions que intenten definir el seu curs i descriure un mapa de direccions i isobares pròpies. Aquesta terminologia està marcada, a vegades, pel mateix moviment que produeix un grup d'obres i que les identifica des dels colors de la seva bandera: modernisme, surrealisme, existencialisme... Això pel que fa a un període literari o moviment. Molt més delicat és el terreny dels gèneres literaris que requereix un conjunt d'obres afins abans de poder vedar-les dins una poètica o retòrica. La dificultat neix, justament, d'aquest esforç per definir comuns denominadors en obres aparentment heterogènies i sense un nexa afí. Més enllà de la brevetat, ¿què homologa les narra-

cions curtes de la **Biblia**, **Les mil i una nits** i el **Decameró** amb els contes moderns que comencen a escriure's des de Poe fins ara? En aquest cas, és evident que no n'hi ha prou amb la brevetat per fixar un criteri genèric. El conte modern, tal com l'entendem a partir de Poe, elaborador de la primera poètica del gènere, difereix considerablement en la seva concepció, organització i funcionament de formes acostades que el precedeixen. Amb Poe, el relat breu adquireix un teixit, una concentració i una estructura que no tenien prolegòmens. Poe defineix no solament el tret peculiar de la longitud —text que es llegeix d'una tirada—, sinó altres trets distintius: l'efecte singular, per exemple, que controla i determina la dis-

posició de l'argument, que fixa la composició del text i que estableix interrelacions entre les seves parts. A partir d'aquestes característiques, Poe va vertebrar una forma que es distingeix radicalment d'altres formes breus avantpassades.

Des de Poe no podem parlar indiscriminadament de «contes» si ens referim a narracions breus: serà conte únicament aquell que s'avingui a la preceptiva fixada pel mestre nordamericà. No es tracta d'una fórmula o d'una matriu rígida i inviolable. Un criteri tan estret invalidaria com a contes formes posteriors que es desvien del model establert per Poe; però des de Poe el relat breu adquireix una fisonomia, una coherència i un equilibri estructural que exclou formes